

**ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ
ПРАКТИКИ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ З
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Сейко Наталія, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

ORCID: 0000-0002-6197-9553

E-mail: sejkona.zdu@gmail.com

Котловий Сергій, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

ORCID: 0000-0001-7724-9398

E-mail: kotlovuy@gmail.com

Літяга Інна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

ORCID: 0000-0001-6210-4145

E-mail: innalet@ukr.net

***Анотація.** Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту й організації навчальної практики у ході професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО. Застосовано методи структурно-функціонального аналізу професійної підготовки фахівців з соціальної роботи; метод порівняння й моделювання.*

Одержані результати. На підставі аналізу наукових джерел та власного авторського досвіду організації навчальних практик спроектовано структурно-функціональну модель зазначеної практики та її програму в сукупності завдань аналітико-синтетичного характеру, які можуть бути виконані в оф лайн, он лайн чи змішаному форматі.

***Ключові слова:** соціальний працівник, навчальна практика, структурно-функціональна модель, практико орієнтована підготовка, магістр соціальної роботи.*

**PROFESSIONALLY ORIENTED TASKS OF EDUCATIONAL PRACTICE IN
THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF APPLICANTS FOR HIGHER
EDUCATION IN SOCIAL WORK**

Seiko Nataliia, Doctor of Sciences (Pedagogy), Full Professor, Professor of the Department of Social Technologies, Zhytomyr Ivan Franko State University.

ORCID: 0000-0002-6197-9553

E-mail: sejkona.zdu@gmail.com

Kotlovuy Sergiy, PhD (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Technologies, Zhytomyr Ivan Franko State University.

ORCID: 0000-0001-7724-9398

E-mail: kotlovuy@gmail.com

Litjaga Inna, PhD (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Technologies, Zhytomyr Ivan Franko State University.

ORCID: 0000-0001-6210-4145

E-mail: innalet@ukr.net

Abstract. *The research substantiates features of practice-oriented training of future social workers in within the framework of the educational curriculum 110 «Social Work» (from 2025 – «Social Work and Counselling») for students of the second (master's) level of higher education. The purpose of the article is to substantiate the content and organization of educational practice in professional training of future social workers in higher education institutions. The methods of structural and functional analysis of professional training of social work specialists; the method of comparison – for comparative analysis of tasks from the practice of different higher education institutions; the method of modelling – for the development and design of tasks of different levels and content used in the process of internships were used.*

Results. *The content, functions and calendar schedule of the educational practice of students are determined. Based on the analysis of scientific sources and the author's own experience in organising educational practices, a structural and functional model of this practice is designed in total of cognitive, motivational, adaptive, diagnostic, reflective and resilient functions. The curriculum of the educational practice provides for students to complete a set of analytical and synthetic tasks that can be completed offline, online or in a mixed format: analysis of organisational models of social services; substantiation of the specifics of the activities of regional departments of social protection, the State Employment Service, social rehabilitation institutions – specialised boarding schools, general education schools of social rehabilitation, vocational schools of social rehabilitation and so on (studying experience through published information). As a result of the educational practice, students also create video descriptions of the activities of charitable foundations, rehabilitation centres, educational institutions, social welfare institutions or agencies. The conclusion is made about the need to update constantly the curricula of training practices for applicants for the second (master's) level of higher education in the specialty 110 «Social Work and Counselling», taking into account objective social transformations in Ukrainian society.*

Keywords: *social worker, educational practice, structural and functional model, practice-oriented training, master of social work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Практико орієнтована підготовка фахівців нині є нагальною проблемою закладів вищої освіти. Ринок праці потребує формування у здобувачів сукупності загальних та спеціальних компетентностей, узгоджених з професійними стандартами та вимогами стейкхолдерів. Об'єктивні чинники, що визначають особливості реалізації освітніх програм в різних галузях знань (пандемічні виклики, військовий стан) визначають особливі вимоги до організації освітнього процесу та забезпечення професійної й освітньої кваліфікацій випускників. Так, програмами навчальних практик передбачається он-лайн або ж змішана форми організації освітнього процесу; крім того, дедалі більше місця в освітньому процесі займають сучасні інформаційні технології, а освітнє середовище ЗВО цифровізується та диджиталізується. Водночас організація і зміст виробничих / навчальних практик потребують такого комплексу завдань для виконання, який би якомога більше наблизив майбутніх фахівців до безпосереднього місця їхньої професійної діяльності. Тому керівники зазначених практик прагнуть урахувати побажання стейкхолдерів і сформуванати перелік таких завдань згідно з їхніми побажаннями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Практико орієнтована та компетентнісно спрямована професійна підготовка майбутніх фахівців представлена в численних наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених: А. Боруцької, Т. Осташевського (2008), І. Бялецького (2006), М. Волан-Новаковської (2016), Г. Горбенко

(2015), Н. Житнік (2015), В. Майковської (2016) та ін. Практичні вміння й навички майбутніх соціальних працівників досліджено в наукових та науково-методичних працях А. Конончук, Т. Зінченко (2018), Ж. Шевченко (2018) та ін. Зазначимо, що сучасні тенденції в практичній підготовці соціальних працівників розкриті лише фрагментарно, а об'єктивна ситуація в освітньому просторі та в системі професійної діяльності змінюється дуже швидко, тому зміст й організація практичної підготовки потребують постійного оновлення й наукового аналізу.

Мета статті – обґрунтувати особливості змісту й організації навчальної практики у ході професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО.

У процесі реалізації мети статті використовувалися **методи** структурно-функціонального аналізу професійної підготовки фахівців з соціальної роботи; метод порівняння – для компаративного аналізу завдань з практики різних закладів вищої освіти; метод моделювання – для розробки й проектування завдань різного рівня і змісту, які використовуються у процесі проходження здобувачами практики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Професійна підготовка майбутніх фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за напрямом підготовки І10 «Соціальна робота та консультування» передбачає виконання здобувачами низки завдань практичного характеру, метою яких є розвиток загальних та спеціальних компетентностей, а також soft skills, вміщених в освітній програмі за спеціальністю «Соціальна робота» [1; 4]. Крім того, навчальні та виробничі практики сприяють формуванню резилентності майбутніх фахівців, оскільки розвивають навички реакції на стресові ситуації, вміння комунікувати у складних ситуаціях професійної діяльності, конструктивно реагувати на конфліктні та суперечливі професійні кейси тощо [3].

У процесі проходження різного типу практик студенти мають сформувати вміння практично надавати соціальні послуги, розробляти критерії у встановленні пріоритетів у професійній діяльності, регулювати власний час, планувати контакти, використовувати фахову мову, брати участь в обговоренні питань професійної діяльності тощо. Ці основи практико-орієнтованого підходу до підготовки соціальних працівників описані у науковому дослідженні М. Доуела ще в другій половині ХХ століття [2]. При цьому відзначимо, що практико-орієнтована підготовка соціальних працівників не може сформувати тверді навички вирішення професійних кейсів у кожному окремо взятому випадку чи ситуації; тому виробнича чи навчальна практика мають розвинути у здобувачів уміння аналізувати, класифікувати, порівнювати, екстраполювати, проектувати тощо.

Реалізація практико-орієнтованого підходу до підготовки соціальних працівників здійснюється за допомогою спеціально розроблених практико орієнтованих завдань. Сукупність розроблених нами завдань для навчальної практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» вміщує різномірні завдання, а саме:

1. Завдання аналітико-інформаційного характеру, які дозволяють здобувачам глибше ознайомитися з діяльністю різноманітних соціальних служб та установ в Україні.
2. Завдання проєктивного характеру, завдяки яким студенти можуть запропонувати своє власне бачення діяльності обраної установи чи закладу соціальної допомоги.
3. Завдання-кейси, в процесі вирішення яких майбутні соціальні працівники набувають професійних навичок консультування, профілактики, корекції й реабілітації клієнтів.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

4. Завдання репрезентативного характеру, завдяки виконанню яких створюються відеопрезентації діяльності соціальних установ та закладів.

5. Діагностичні завдання, які дають можливість здобувачам накопичити певний діагностичний матеріал для виконання кваліфікаційних робіт.

Сукупність завдань навчальної практики може бути представлена у вигляді окремої структурно-функціональної моделі, складниками якої виступають функції практичної підготовки студентів, як це подано на рис.1. Зазначимо, що обсяг навчальної практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти складає 4,5 кредитів ЄКТС.

Рис.1. Структурно-функціональна модель навчальної практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування»

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

Авторський практичний досвід організації навчальної практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти засвідчив динамічний характер формулювання завдань для виконання студентами. Залежно від форми організації навчальної практики (онлайн чи офлайн, змішана), від можливостей відвідання здобувачами соціальних установ та освітніх закладів, від рівня мотивації й зацікавленості здобувачів в отриманні якомога більш широкого кола практичних умінь та навичок навчальна практика являє собою сукупність спеціально розроблених завдань для виконання, зміст яких змінюється відповідно до модернізації освітньої програми «Соціальна робота» (з 2025 року – «Соціальна робота та консультування»).

Таблиця 1.

Календарний план навчальної практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Соціальна робота» (2024–2025 н.р., 4,5 кредити ЕКТС, термін проходження практики 12 днів)

Дні практики	Тема заняття / Завдання на практику	Результат / форма представлення
День 1	Вступний інструктаж з мети, завдань, змісту проходження практики	–
	Завдання 1. Тема. Організаційні моделі спеціалізованих соціальних установ Завдання: Створення моделі і презентації Спеціалізованої соціальної служби з визначенням: 1) мети, 2) завдань, 3) принципів, 4) методів, форм, засобів діяльності певної спеціалізованої служби, 5) передбачуваного терміну її функціонування (півроку, рік, 2–3 роки, по мірі вирішення проблеми, постійно і т.п. На вибір (можна також обрати власний варіант спеціалізованої служби): 1. Спеціалізована соціальна служба соціальної підтримки сімей у складних життєвих обставинах. 2. Мобільний консультаційний пункт соціальної роботи в ОТГ. 3. Спеціалізована соціальна служба «Школа волонтерів». 4. Спеціалізована соціальна служба соціальної підтримки сімей, членами яких є особи з інвалідністю. 5. Спеціалізована соціальна служба соціальної підтримки дитини, яка зазнала жорстокого поводження. 15. Спеціалізована соціальна служба соціальної підтримки особи, яка зазнала домашнього насильства. 6. Спеціалізована соціальна служба соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей. 7. Спеціалізована соціальна служба соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.	Модель Спеціалізованої соціальної служби та її опис.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

День 2	Продовження виконання завдання 1.	
День 3	Завдання 2. Тема. Діяльність департаментів соціального захисту населення в регіонах. Завдання: 1. Проаналізувати діяльність департаментів соціального захисту обласних військових адміністрацій Житомирської, Вінницької, Хмельницької, Рівненської, Полтавської, Чернігівської, Тернопільської, Сумської, Харківської, Дніпропетровської, Львівської, Запорізької, Черкаської, Миколаївської, Київської областей (за офіційними сайтами цих департаментів; два департаменти на вибір). 2. Створити порівняльну таблицю діяльності двох (на вибір) департаментів за такими показниками: 1) наявність документів, що регулюють діяльність департаменту (положення, інструкції, обласні комплексні програми соціальної підтримки, соціального захисту та ін.); 2) Структура департаменту; 3) наявність вакансій та їх характеристика; 4) наявність підвідомчих установ та їх характеристика, відмінності чи спільне в діяльності; 5) відомості про проекти та акції, які здійснюються в департаментах; 6) наявність відомостей про проекти Департаментів, які стосуються соціального захисту військовослужбовців, ветеранів, учасників бойових дій.	1. Загальна характеристика (історія) департаментів, обраних для ознайомлення. 2. Порівняльна таблиця діяльності обраних департаментів
День 4	Завдання 3. Тема. Діяльність регіональних центрів зайнятості (вивчення досвіду з оприлюднених джерел) Завдання: 1. Проаналізуйте поняття та зміст діяльності Державної служби зайнятості України за такою схемою: 1) зміст соціальної місії ДСЗ; 2) основні принципи діяльності ДСЗ; 3) завдання ДСЗ; 4) Структура ДСЗ України; 5) нормативно-правові документи ДСЗ (3 документи на вибір, їх вихідні дані, короткий соціальний зміст кожного документа); 6) основні послуги, що надаються ДСЗ громадянам; 7) можливості для навчання безробітних за допомогою ДСЗ; 8) окремі послуги ДСЗ для людей з інвалідністю. 2. Проаналізуйте новини / заходи / акції з діяльності двох обласних центрів зайнятості з представленого вище переліку (за офіційними сайтами обласних служб зайнятості). Опишіть одну з новин та визначте її соціальне значення для громади області (в межах 0,5 сторінки тексту). 3. Опишіть грантові та інші фінансовані Держслужбою зайнятості проекти, призначені для ветеранів війни та учасників бойових дій. Оцініть рівень ефективності таких проектів.	1. Письмовий аналіз змісту діяльності ДСЗ України за схемою. 2. Опис однієї новини/заходу/акції з діяльності обласної служби зайнятості. 3. Оцінка рівня ефективності і грантів та проектів.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

День 5	Завдання 4. Тема. Діяльність навчальних закладів соціальної реабілітації – спеціалізованих шкіл-інтернатів, загальноосвітніх шкіл соціальної реабілітації, професійних училищ соціальної реабілітації тощо (вивчення досвіду через оприлюднену інформацію). Завдання: 1. Ознайомитися з діяльністю одного із навчальних закладів соціальної реабілітації в будь-якому регіоні України та описати досвід його діяльності за схемою: - Назва міста / селища / села - Контакти - Графік роботи - Характеристика посадових обов'язків фахівців - Напрями діяльності закладу - Інноваційні види діяльності - Важлива документація закладу - Узагальнення, висновки, побажання	1. Письмовий звіт з ознайомлення з діяльністю навчального закладу соціальної реабілітації. 2. Обґрунтування та опис соціальних завдань закладу. 3. Обґрунтування перспектив та інновацій в діяльності закладу.
День 6	Завдання 4 (продовження) 1. Визначте три найважливіші, на Вашу думку, завдання, які виконує обраний Вами заклад соціальної реабілітації. 2. Запропонуйте три важливі, на Вашу думку, інновації в діяльність проаналізованого Вами закладу соціальної реабілітації. Відповідь обґрунтуйте.	Письмовий опис завдань та інновацій (до 1,0 сторінки тексту)
День 7	Презентація та відеоконференція за участю здобувачів. Завдання: 1. Створити відеоопис діяльності благодійного фонду, реабілітаційного центру, освітнього закладу, закладу чи установи соціального захисту (1 заклад чи установа з вільним вибором здобувачкою / здобувачем). 2. Провести фокус-групу з проблеми соціального захисту клієнтів в обраному закладі чи установі. Адреса для проведення фокус-групи в форматі відеоконференції https://us04web.zoom.us/j/3144301644?pwd=9yMLFCBoTvHl1XCNkqHZeawrM38LHs.1	Відеопрезентація. Презентація діяльності соціальної установи чи закладу освіти у форматі pptx. Фокус-група.
День 8	Презентація та відеоконференція за участю здобувачів. Завдання: 1. Створити відеоопис діяльності благодійного фонду, реабілітаційного центру, освітнього закладу, закладу чи установи соціального захисту (1 заклад чи установа з вільним вибором здобувачкою / здобувачем). 2. Провести фокус-групу з проблеми соціального захисту клієнтів в обраному закладі чи установі. Адреса для проведення фокус-групи в форматі відеоконференції https://us04web.zoom.us/j/3144301644?pwd=9yMLFCBoTvHl1XCNkqHZeawrM38LHs.1	Відеопрезентація. Презентація діяльності соціальної установи чи закладу освіти у форматі pptx.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

День 9	Презентація та відеоконференція за участю здобувачів. Завдання: 1. Створити відеоопис діяльності благодійного фонду, реабілітаційного центру, освітнього закладу, закладу чи установи соціального захисту (1 заклад чи установа з вільним вибором здобувачкою / здобувачем). 2. Провести фокус-групу з проблеми соціального захисту клієнтів в обраному закладі чи установі. Адреса для проведення фокус-групи в форматі відеоконференції https://us04web.zoom.us/j/3144301644?pwd=9yMLFCBoTvHJ1XC�kqHZearM38LHs.1	Відеопрезентація. Презентація діяльності соціальної установи чи закладу освіти у форматі pptx. Фокус-група.
День 10	Презентація та відеоконференція за участю здобувачів. Завдання: 1. Створити відеоопис діяльності благодійного фонду, реабілітаційного центру, освітнього закладу, закладу чи установи соціального захисту (1 заклад чи установа з вільним вибором здобувачкою / здобувачем). 2. Провести фокус-групу з проблеми соціального захисту клієнтів в обраному закладі чи установі. Адреса для проведення фокус-групи в форматі відеоконференції https://us04web.zoom.us/j/3144301644?pwd=9yMLFCBoTvHJ1XC�kqHZearM38LHs.1	Відеопрезентація. Презентація діяльності соціальної установи чи закладу освіти у форматі pptx. Фокус-група.
День 11	Залік. Відеоконференція з презентації виконаних студентами завдань 1–4. https://us04web.zoom.us/j/3144301644?pwd=9yMLFCBoTvHJ1XC�kqHZearM38LHs.1	

[Джерело: розроблено авторами]

Ці завдання вміщені нами в спроектований спеціально для кожного різновиду навчальної практики календарний план її проведення. Специфіка названих завдань полягає в тому, що студенти можуть виконувати їх у віртуальному та реальному форматі. Таким чином проектуючи завдання, ми виходили з того, що значна частина здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти навчається за індивідуальним планом, або ж бере участь у програмах академічної мобільності (внутрішньої чи зовнішньої). Зразок календарного плану виконання завдань навчальної практики ми представили у таблиці 1.

Відзначимо, що змістово навчальна практика поділена на дві частини – виконання завдань (День 1–6) та проведення фокус-груп з відеопрезентацією матеріалів з діяльності соціальних чи освітніх установ та закладів (День 7–10). Результати виконаних студентами завдань можуть бути представлені в форматі офлайн чи онлайн.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, нами обґрунтовано особливості практико-орієнтованої підготовки майбутніх соціальних працівників у межах освітньої програми І10 «Соціальна робота» (з 2025 р. – «Соціальна робота та консультування») здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. З цією метою визначено зміст, функції та календарний графік проведення навчальної практики здобувачів. На підставі аналізу наукових джерел та власного авторського досвіду організації навчальних практик спроектовано структурно-функціональну модель зазначеної практики в сукупності пізнавальної, мотиваційної, адаптаційної, діагностичної, рефлексивної та резильєнтної функцій. У програмі навчальної практики передбачено виконання студентами сукупності завдань аналітико-

синтетичного характеру, які можуть бути виконані в офлайн, онлайн чи змішаному форматі: аналіз організаційних моделей діяльності соціальних служб; обґрунтування специфіки діяльності регіональних департаментів соціального захисту, Державної служби зайнятості, навчальних закладів соціальної реабілітації – спеціалізованих шкіл-інтернатів, загальноосвітніх шкіл соціальної реабілітації, професійних училищ соціальної реабілітації тощо (вивчення досвіду через оприлюднену інформацію). Результатом навчальної практики є також створення студентами відеоопису діяльності благодійних фондів, реабілітаційних центрів, освітніх закладів, закладів чи установ соціального захисту. Сформульовано висновок про необхідність постійного оновлення програм навчальних практик для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю І10 «Соціальна робота та консультування» з урахуванням об'єктивних соціальних трансформацій в українському суспільстві.

Перспективи подальших досліджень полягають в проектуванні професійних кейсів для реалізації здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти в процесі виробничої практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Житник Н. В. Практико-орієнтована підготовка фахівців в умовах регіонального вищого навчального закладу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2015. Вип. 9. С. 29–35.
2. Doel M. The Practice Curriculum. *Social Work Education*. 1987. № 6. Р. 6–9.
3. Kolasińska E., Kompetencje a rynek pracy i struktura społeczna. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica*. 2011. nr 38. S. 91–103.
4. Wolan-Nowakowska M. Znaczenie kompetencji społecznych w pracy pedagoga specjalnego. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*. T.XXXV. Z.3. s. 153–163.

REFERENCES

1. Zhytnik N. V. Praktyko-oriientovana pidhotovka fakhivtsiv v umovakh rehionalnoho vyshchoho navchalnoho zakladu. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy*. 2015. Vyp. 9. S. 29–35. [in Ukrainian].
2. Doel M. The Practice Curriculum. *Social Work Education*. 1987. № 6. R. 6–9. [in English].
3. Kolasińska E., Kompetencje a rynek pracy i struktura społeczna. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica*. 2011. nr 38. S. 91–103. [in Polish].
4. Wolan-Nowakowska M. Znaczenie kompetencji społecznych w pracy pedagoga specjalnego. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*. T.XXXV. Z.3. s. 153–163. [in Polish].